

historikov možno rozoznať štyri ideologické postoje: anarchistický, konzervatívny, radikálny a liberálny. White rozlišuje aj spôsob „dramatického spojenia“ jednotlivých udalostí, ktorý môže byť „romancou, tragédiou, komédiou alebo iróniou“ (s. 165-166). Predpokladom takéhoto delenia je Whitova predstava, že historik si na základe štúdia historických materiálov vytvorí určitú predstavu, pričom tento spodobujúci akt je poetický. Tento akt spolu s formálnou analýzou historických materiálov tvorí objekt skúmania a predurčuje pojmovú stratégiu, ktorú historik použije. Whitova lingvistická a literárna orientácia sa niekedy označuje za „nový stylistický relativizmus“. Autor pripojil k záveru svojej knihy krátky zoznam literatúry o postmodernizme a histórii.

Kniha K. Jenkinsa dokumentuje vplyv postmoderných ideí na riešenie otázok vo filozofii dejín a historiografii, ktoré sú pre niekoho možno už definitívne zodpovedané. Vzájomné porovnávanie myšlienok Carra, Eltona s Rortyho a Whitovými ponúka množstvo inšpirujúcich námetov na premýšľanie o zdanlivo jednoznačne a ľahko zodpovedateľnej otázke.

Juraj Šuch

Juraj Šuch
J. Alexyho 2688/2
955 01 Topoľčany
SR

POZVANIE K SPOLOČNÉMU HĽADANIU

Kol.: Filosofický slovník. Olomouc, FIN, 1995, 479 s.

Recenzie na filozofické slovníky sa v našich odborných časopisoch neobjavujú často. Donedávna by sa mohlo zdať, že je to len priamy odraz toho, ako zriedkavo sa nové filozofické slovníky objavujú na našom knižnom trhu, toto vysvetlenie však už dnes neobstojí. V knižkupectvách sa predsa od istého času začali ukazovať preklady filozofických slovníkov a recenzné rubriky našich časopisov to nezaznamenali. Vysvetlenie tejto nenápadnosti možno spočíva v tom, že filozofický slovník stále pokladáme skôr za nástroj ako za predmet filozofického skúmania. Používame ho skoro každodenne, hľadáme v ňom oporu pre svoje tušenia, overujeme si v ňom údaje o autoroch a dielach, poskytuje nám definície a terminologické riešenia, to všetko však robí ako nenápadný pomocník, ktorý za svoje služby nevyžaduje inú odmenu ako prítomnosť na pracovnom stole alebo niekde v jeho blízkosti. A ešte niečo prispieva k diskretnosti šarmu niektorých filozofických slovníkov: ich hodnota sa ukazuje až po rokoch. Iba po dlhšom používaní vieme

o nich povedať, prečo im dôverujeme a vyhradzuje miesto v svojej blízkosti. Je asi dosť zriedkavé, že niekto si svoj postoj k filozofickému slovníku vybuduje na základe súvislého čítania, ktoré sa začína pri písmene A a končí pri Ž; oveľa častejšie sa naše hodnotenie zakladá na sérii tematicky i časovo oddelených testov, keď odrazu potrebujeme vedieť, kedy sa narodil nejaký filozof, ako sa definuje nejaký pojem, ako sa prekladá nejaký termín a pod.

To všetko síce možno prijať ako čiastočné vysvetlenie, prečo sa o filozofických slovníkoch na stránkach našich časopisov tak málo píše, v žiadnom prípade v tom však netreba vidieť odôvodnenie, ktoré smeruje k záveru, že o takýchto knihách sa nemá a vlastne ani nedá písať krátko po ich vyjení. Prvý test spoľahlivosti sa dá urobiť hneď, už pri zbežnom prelistovaní a po trochu bližšom čítaní niektorých vybraných hesiel sa dá posúdiť aj celková koncepcia. Je tu navyše jedna osobitá príčina, ktorá našu pozornosť práve teraz zameriava na tento druh filozofickej literatúry: diskusia na nedávnom zhromaždení Slovenského filozofického združenia ukázala, aká aktuálna je u nás potreba pripraviť a vydať prvý slovenský filozofický slovník. Nazdávam sa, že jednou z prípravných etáp k tejto práci by malo byť aj posúdenie toho, čo na tomto poli vychádza v susedných krajinách.

Príležitosť k prerušeniu mlčania o filozofických slovníkoch a zároveň k vyjadreniu niektorých postrehov, ktoré by sa dali zúžitkovať aj v našom prostredí, mi dal *Filozofický slovník*. Jeho autori (I. Blecha, R. Brázda, J. Březina, K. Floss, P. Floss, B. Horyna, J. Kučírek, J. Štěpán, L. Valenta) v úvodnej poznámke upozorňujú, že ich zámerom bolo vytvoriť príručku, ktorá sa v prvom rade nezameriava na profesionálnych filozofov, ale skôr na širšie okruhy tých, „pre ktorých filozofia prestala byť vzdialenou zaujímavosťou a tým či oným spôsobom vstúpila do ich života“ (s. 5). Vzápätí však dodávajú, že toto primárne zameranie si nevysvetľovali ako zníženie nárokov na odbornú úroveň jednotlivých hesiel a neviedlo ich k prijatiu lacného popularizátorského prístupu. Usilovali sa, aby viac než dvetisíc hesiel, ktoré ich práca obsahuje, vyhovel požiadavkám prístupnosti bez toho, aby pritom museli zľaviť z exaktnosti a terminologickej spoľahlivosti. Ak sa obracajú k širším kruhom záujemcov o filozofiu, je to okrem iného aj preto, lebo chcú čeliť predstavám, podľa ktorých je za filozofiu pokladané voľné vyslovovanie názorov o čomkoľvek. Nárok na prístupnosť sa takto spojil so záujmom o rozšírenie kultúry filozofického myslenia. Výsledok, ktorý predkladajú, podľa môjho názoru dokazuje, že sa im podarilo umiestniť sa práve tam, kde ich tieto zábery orientovali a kde sa v pomerne úzkom pásme presnosť vyjadrovania nevylučuje, ale spája s prístupnosťou. Slovník má všetky predpoklady stať sa tým, čo mu jeho autori pripísali: pozvaním k spoločnému hľadaniu.

Je tu prinajmenšom ešte jedna východisková orientácia, ktorá si zaslúži pozornosť. Autori upozorňujú, že hoci každý z nich je stúpencom nejakého filozofického presvedčenia, usilovali sa heslá spracúvať tak, aby neboli priamo zviazané s nejakou filozofickou školou či prúdom. Už sám výber hesiel a celková koncepcia ich diela svedčí o tom, že si dobre uvedomovali nebezpečenstvo jednostrannosti a rozhodli sa čeliť im aj na tejto úrovni. Môžem opäť len potvrdiť, že tento zámer našiel v jednotlivých heslách adekvátnu realizáciu. Chcem vyzdvihnúť, že výsledok nielenže nie je poznačený niektorou filozofickou školou na úkor všetkých ostatných, ale je pri všetkej rôznorodosti a aj divergent-

nosti zaznamenaných postojov identifikovateľný v koncepčnom rozvrhnutí proporcií. Autori *Slovníka* sa síce dočasne vzdali svojich filozofických presvedčení, tým však neprešli na stanovisko ničím neviazaného zhŕňania faktov a názorov (mimochodom, heslo „anything goes“ v *Slovníku* nájdeme a je tam aj upozornenie, aké neoprávnené je pripisovať tejto téze, že chaosu a svojvôli otvára dvere do vedy).

Pohľad na zoznam hesiel nám naznačuje a ich čítanie potvrdzuje, že *Slovník* venoval pozornosť tomu, čo u nás dlho stálo mimo centier záujmu a stále nie je dostatočne spracované. Mám na mysli napríklad stredovekú filozofiu – pre jej štúdium tu nájdeme základnú terminologickú a biografickú a bibliografickú výbavu. Mám však na mysli aj filozofie, ktoré sa rozvíjali mimo európskeho kultúrneho priestoru a v dnešnej dobe sú už prijímané ako alternatívy k nášmu spôsobu filozofovania.

Filozofický slovník sa mi dostal do rúk približne v tom istom čase ako dvojdielna kolektívna práca *Česká filosofie ve 20. století* (prvý diel má podnadpis *Směry, osobnosti, problémy* a jeho redakciu tvorili J. Gabriel, L. Nový, J. Zouhar, druhým dielom je *Biograficko – bibliografický slovník*, v redakcii ktorého boli J. Gabriel, J. Krob, H. Pavlincová a J. Zouhar). Obidve tieto práce ma presviedčajú, že česká filozofia dospela do štádia, keď sa v nej objavuje potreba terminologicky, biograficky a bibliograficky bližšie vymedziť priestor, v ktorom sa toto filozofické myslenie pohybuje. Trúfam si povedať, že táto potreba nie je cudzia ani našej filozofii.

Miroslav Marcelli

Doc. PhDr. Miroslav Marcelli, CSc.
Katedra filozofie a dejín
filozofie FF UK
Šafárikovo nám. 6
818 06 Bratislava
SR